

Izhaja vsaki četrtek in velja s poštnino vred in v Mariboru z pošiljanjem na dom

za celo leto . . .	8 fl.
„ pol leta . . .	1 fl. 50 k.
„ 1/4 . . .	— fl. 80 k.

Brez pošiljanja na dom

za celo leto . . .	2 fl. 50 k.
„ pol leta . . .	1 fl. 30 k.
„ 1/4 . . .	— fl. 62 k.

Posamezni listi se dobijo pri knjigarju Novaku na velikem trgu za 5 k.

SLOVENSKI GOSPODAR.

Podučiven list za slovensko ljudstvo.

Naročnino sprejema vredništvo v Mariboru.

Rokopisi se ne vračajo, neplačani listi ne prijemajo.

Oznanila se prijemajo, plača za vrstico je 10 k. in za kolek 30 k.

„Poduk v gospodarstvu bogati deželno.“

Štv. 20.

V Mariboru 29. avgusta 1867.

Tečaj I.

Kamen namesto kruha.

Minister notrajnih opravil nas je osrečil zopet z novim ukazom glede rabe slov. jezika v političnih uradih. Koliko zrna ima ali prav za prav nima ta ukaz glede ravnopravnosti, presoja naš dopisnik iz Slov. Bistrice. Po tem dopisu naj ga sodijo naši braveci. Kaki pomen da ima ta ukaz, tega si nismo mogli pri naj boljše voji pojasniti. Če ima pa politično podlago, celo če ima pričenjati politiko, ki naj bi napeljala slov. vodo na ministerski mlin, naj si bodo vladujoči možje svesti, da je Slovence toliko dorastel, da ne bo — vsem pomotam naših državnih poslancev v kljub — prodajal za toto lečo svojega prvorojenstva. Dosedanja bridka skušnjava nas je čisto in temeljito ozdravila one otročje sanjarije, v kateri smo „živio“ klicali, če je izustil minister v zadregi ali pri dobri volji besedo: ravnopravnost.

Namena zaukazovega, kakor pravimo, ne moremo prav ceniti, kar nas pa zanimiva, je pri tej priliki po časnikih razneseni glas, da po avtentičnih preiskavah pri 20 okrajnih uradih na slov. Štajerskem med 63 višimi uradniki (koncipisti) ni jih več kakor 3, in med 68 nižimi (manipulanti) ni jih več kakor 7, ki niso popolnoma zmožni slov. jezika. O teh poizvedah danes ne črnemo besedice. Poizvede so uradne in avtentične (polnoverne) toraj zanesljive kakor klin v steni.

121 viših in nižih uradnikov na slov. Štaj. toraj je popolnoma zmožnih slov. jezika, in vendar se rešujejo slov. vloge, ktere tu pa tam izročajo naši pravdniki, bilježniki in zasebniki toliko da ne zmiraj le nemški, dasiravno imamo celo zbirko zaukazov, okrožnic in odgovorov na slov. interpelacije, ki uradnikom zapovedujejo, da morajo *) slov. vloge tudi slov. reševati; in vendar se je nekaznovano predrznil neki okrajni urad v nemškem odloku odgovoriti slavnomanemu našemu rodoljubu na njegovo slov. vlogo, da jo urad sicer ne ume, da jo pa vendar reši po prosičevem želji (!), pa ga ob enem tudi posvarilo, naj se v prihodnje ana takega rogoviljenja, kajti uradu ni nikakor volja slediti prosiveca na njegovo politično stališče. Ali se to ne pravi dajati otroku kačo mesto jegulje!

Enakopravnost nam je zagotovljena po postavi in cesarjevi besedi in vendar bi vam mogli praviti o pravdniku, kteremu je naložila deželna sodnija v Gradcu kazen 50 fl., ker se je posluževal v jednom spisu slov. jezika; še le najviša sodnija mu je odvzela kazen.

Uradnim predstojnikom je zaukazano, da si morajo za povabila, varstvene dekrete, izroke (edikte) in manje vedno enake odloke poskrbeti natisnjenih slov. obrazov in le take pošiljati med ljudstvo; in vendar bi vam mogli praviti o poštem uradniku, ki si je moral takih obrazcev skrivaj od oddaljenega tovarša izprositi, ker mu jih njegov predstojnik ni hotel priskrbeti.

Kako se življenje greni takim uradnikom, ki bi radi pravični bili slov. jeziku, lahko si mislite sam če vam povemo, da se rabi v ta namen vsako sredstvo, če bi bila tudi — denunciacija (ovada). Tako je neki grajšček in pravdnik,

*) Nekemu teh ukazov pristavljene besede „naj rešujejo kolikor je mogoče sloven.“ so po teh zanesljivih (!) poizvedah prišle ob vso praktično veljavo. 10 slovensčine nezmožnih uradnikov med 121 zmožnimi po sloveske pameti nikakor ne morebiti krivih, da bi bila raba slov. jezika nemogoča.

ki v štaj. deželnem zboru možato koraka za liberalno (?) zastavo kajersfeldovo, zažugal takemu uradniku: naj se ne sili preveč s slovensčino, kajti njemu (kajersfeldovemu liberalcu) je treba izreči lejedno besedico, da se uradnik prestavi, in že se bo zgodilo. Škoda da je ni rekel tiste mogočne besede; gotovo bi se bilo vstreglo uradniku priti iz take soseske.

Dokler bode zaukaze glede ravnopravnosti vsakdo po svoje smel tolmačiti, se ne bomo čudili, če se bodo celo zasebni ljudje poklicane čutili uradnjam dajati povelja. Naj posvetimo še te besede z lepo prigodbico. Pravdnik izroči za svojo stranko slov. prošnjo uradnji; tu jo zagleda poštenjak, ki se je prelevil iz Slovence v Nemca in zapiše na prošnjo: „Mariborska okrajna sodnija v enakih slučajih stranke pred se pokliče in poizvede, ali so zmožne slov. jezika in zadovoljne s tem, da se poslužuje njih pravni zgovornik, slov. jezika.“ Ie glej! odlok na slov. prošnjo je bil slovenski in nemški, O ljuba neodvisnost uradnikova!

Pa tu je bilo še dobro — odlok je bil vsaj slov. in nemšk. Tako dobro se mi godilo nekejši prošnji iz Sv. Jurja na Ščavnici. Tam se je hotela ustanoviti nova čitavnica in izročila so se čitavnična pravila namestnji graške v potrjenje. Ta pa jih pošlje nazaj z nalogom, da se ima prideti slov. pravilom tudi — nemška prestava. S kako vestjo bo pač ta namestnija priporočala po najnovejšem zaukazu svojim uradom naj skrbe, da ne bodo imeli odslej Slovenci pravičnega vzroka pritoževati se. Ali se ne bo glasilo njeno priporočanje kakor: Poslušaj me, pa ne glej me? Da je občni sodni postopnik od leta 1781 stal glede ravnopravnosti jezika na višji stopnji, kakor naj viša deželna oblast 420.000 Slovencev leta 1867, to je — da ne rečemo preveč — čudno. Imenovani postopnik namreč tirja le prestav takih pisem, ki niso spisana v sodnijskem ali katerem izmed deželnih jezikov. Ali morda namestnija ne ve, da je naš deželni jezik slovenski? — Če se že nismo v Avstriji nič naučili, tega nam ne more po tem odloku nihče očitati, da bi ne bili nič pozabili; ker danes to ne velja, kar se je brez ovinkov pripuščalo leta 1781.

Kdor dalje pride po svetu, vedel bo brž ko ne še več takih „pričic iz vsakdanjega življenja.“ Menda pa že tudi te zadosti kažejo, da si ravnopravnost ne sme zlatih hribov obeitati, čeravno imamo — jeden nov ukaz in smo zvedeli, da zna 121 uradniku na slov. Štaj. natančno slov. jezik. Kdor bode hotel praviči celo pa ravnopravnosti na noge pomagati, moral si bode svest biti besed pruskega kralja Friderika velikega, ki pravi; „Če imajo postave resnično dobre biti, morajo biti natančno in jasno izražene, da jih ne bode mogla zvijsača (ehicane) napak obračati, njih pravega duha kvariti ter naj večje blago državljano svojevoločno in brez pravil razsojati.“

Po teh besedah bi h koncu še prosili može, ki so nam oni dan priskrbeli abecednik za šole, zdaj abecednik za uradnje, naj bi skrbeli še za — abecednik za postavodajevce.

o Madžarih.

(Iz Svetozora.)

(Konec.)

Ni bilo tedaj v ogerskem kraljevstvu narodnega pritiskovanja in morda nam sam Szalay in jegovi privrženci ne

morejo pokazati vladarja, ki bi se bil za to potegoval, da bi se vsi jegovi narodi Slovaki, Rumuni, Rusini, Srbi, Hrvati, Slovenci in Nemci bodi si s dobra ali s huda pomadjarili, celo o kralju Matiju Korvinu bi se to ne dalo dokazati. Ravno tako so bili tudi stanovni ogerski dolgo časa dalje vseh takih krivičnih prizadetev. Vsaj še ni davno tega, kar so ogerski velikaši in posestniki ljudstvo na svojih imanjih in grajščinah brez vse krivice in naj manjšega nasilstva pri svojem jeziku puščali, ki je bil večidel tudi jim materinski jezik in kterega so sami dobro znali in znati morali, ako so se hoteli z svojimi podložniki, med kterimi so živeli, razgovarjati. Ne bilo bi težko naštetih nekoliko plemenitnih roduv na Slovaškem, v kterih se je splošni spisovni jezik česki že marljivo gojil, ko še na Českem in Moravskem ni imel pristopa v palačah.

Še le v minolem stoletju in sicer posebno h koncu se je začelo javiti čim dalje tim silneje prizadevanje Madjarov, da bi njihov jezik na izgubo ostalih narodnosti postal gospodujoči jezik v celi kroni ogerski. Od te dobe še ni minolo 100 let in glej! kaj je zdaj ta reč na Ogorskem. Ako bi dedi pokolenja sedajnega iz grobov povstali, gotovo bi se čudili, kaj se je v času primerno tako kratkem na Ogorskem pomadjarilo. Noter do leta 1848 je to šlo neprenehoma hitrih korakov naprej. Po prekuciji l. 1849 je nastopil desetletni prestanek, od te dobe pa, od ktere je jenjal Bachov absolutizem, je popolnoma vrh doseglo napenjanje onih, kteri se niti krivice niti nasilstva ogibljejo in ki hočejo napraviti deželo madjarsko. V crkvi, v šolah, v uradih z jedno besedo povsodi v javnem življenju ima gospodovati jezik madjarski. Ali je to pravično? Kam to pelje?

Mi nismo neprijatelji nobenega naroda in tedaj tudi ne madjarskega, naopak mi ljubimo ta narod, kterega dobre strani visoko čislamo. Kdo bi Madjara ne častil zavolj njegove dobrosrčnosti, ravnega značaja in poštenosti? Komu bi se ne dopadala krepka in junaška duša jegova? Kdo bi ne povzdigoval Madjara zavolj njegove goreče ljubezni do domovine in naroda, kterim žrtvovati vse in celo življenje je vedno pripravljen? In vendar bi državniški voditelji in načelniki ravno tega naroda v svojem sedajnem prizadevanju in počinjnanju si imeli odgovoriti na dvoje vprašanj, kteri smo gori postavili, namreč prvič ali delajo pravično in drugič ali delajo res lastnemu narodu na korist.

O pravičnosti ne more biti daljšega razpravljanja, ako se držimo načela; "čegar nočeš, da bi tebi bilo storjeno, tudi sam drugim ne delaj in kar je drago tebi, tudi drugim ne jemlji."

Kar se tiče drugega vprašanja se nam vrivajo tele misli. Sicer je resnica, da je sebičnost vrojena vsakemu narodu in vsakemu posameznemu človeku. Vsak bi si želel svoj narod naj mnogobrojniši, naj močnejši. Ni čuda tedaj, da imajo tudi Madjari željo, da bi njihov narod stopil v vrsto onih narodov, kteri imajo določivni glas vsaj v zadevah evropskih. Narod, ki šteje le nekoliko 5.000.000 duš morda še ne kakor Madjari, mora pri tem ostati, da se vdeležuje le tega, kar je pristopnega manjšim narodom. Ali Madjari v svoji še nekoliko vzhodni domišljiji sanjajo o ogromnem Magyar-orszagu, ktero bode v vzhodni Evropi določivno beseda imelo ali po našem zvoncec nosilo, in, ker vidijo slabo število svoje si ne vedo drugega sveta, da bi močnejši postali, kakor pomadjarjevati vse druge narodnosti za sedaj vsaj na Ogorskem, Sedmograškem itd. in to tim več, ker je znano, da se izvirno njihovo plemo ravno ne odlikuje, bodi si iz tega ali onega vzroka, po posebni plodovitosti in se toraj tudi jako po malem množi.

To prizadevanje voditeljev madjarskih v mislih ima je boče vsak lahko razumel, zakaj se tako napenjajo, da bi ko naj prej cela njihova domovina le z samimi Madjari obljudjena bila. Pe vendar se zastonj napenjajo in stopaje tako naprej brez vsega obzira padejo lahko sami v nesrečo. Če razumejo resnico, da se ima in mora narod kakor posamezen človek le po svojih močih obnašati, si morejo gotovo z drugimi narodi vred na Ogorskem in poleg njih postaviti dobro bodočnost, nad njimi pa nikdar. Morda si Madjari, Srbe, Hrvate in druge ogerske Slovane pomadjarjajoči vedo sveta. Ali že tudi Rumuni, drugi napotek vzdigujo mogočno svojo glavo. Zato je prva dolžnost Madjarov in lastna njihova korist, da se opustivši dosedajne napore na škodo drugih narodnosti prijateljsko in bratovsko, kakor je indi bivalo, spravijo z svojimi deželani drugih plemen svoje sicer goječi pa tudi ostalim, kar je njihovega, vošeči in puščajoči. Dru-

gače sami za sebe bič pleto, kajti o velikem kraljevstvu madjarskem ne more biti govora, ampak sami Madjari morejo propasti v valove ogromnega morja, ktero so sami z svojo ošabnostjo in svojevoljnostjo razburkali.

Tega narodu madjarskemu nikakor ne želimo, zato bi se jihovi voditelji imeli ztreznosti in zavesti, da narod svoj vodijo po nevarnih potih.

Zgodovinski spominki za prosto slovensko ljudstvo.

III.

Mala Svetina.

Spisal

Davorin Trstenjak.

Na lepem griču nad železno cesto, ktera drži skoz Poničko, Sentjur v Celje v šentvidski fari stoji zala cerkva, ktereje ljudstvo pravi: mala Svetina, ali tudi: mati božja na Zaveršji. Ljudstvo pripoveda, da so jo hajdje (pagani) zidali. Prednja stran (svetišče) je v čistem starem gotičkem slogu (podobi) zidana, rebra imajo starogotička znamenja (grbe) in zunajni stebri so kaj zanemivi za tiste, kteri se pečajo z znanostjo starih cirkvenih staveb. Kamen z gotičkimi črkami ima napis: Anno Domini Millesimo quinto Mariae beatae Virgini, po slovenskem: Leta Gospodovega 1005 v čast častitljive Divice Marie. Tako je cerkva 862 let stara, stareja ko konjiška, ali Zajekloster. *) Doslej ni še nje nobeden zgodovino pisec omenil, in si njene podobe posnel. Vtegne ta zgodovinska črtica marsikterega prijatelja starih cirkvenih staveb tje privabiti. Leta 1005 je vladal cesar Henrik (Arih) II., kteri je Salcburškemu škofijstvu poklonil imanje (praedium, pronja) Admunta v gornjem Štajeru.

Še nekej o realnih šolah.

(Konec.)

Misel o realnih učiliščih ni nova, in spada naj manj v 16. stoletje nazaj. Kakor se je v srednjem veku vse okoli latinskega in tudi okoli grškega jezika vrtilo, povestnica in zemljepis pa se samo po imenu predavala, so se pozneje na Nemškem v nekih gimnazijah posebni realni razredi delali, kder so učenci, želeči se popolnoma za praktično življenje izobraziti od nauka klasičnih jezikov oproščeni bili, in se zato realnih predmetov obširneje učiti morali, tako se je v novejših časih o drugi osnovi šolski borilo, in v totem duhu so se gimnazije premenile, in to spet prvo na Nemškem, kder se je v gimnazijah, na novem temelju osnovanih, tudi povestnici, zemljepisu, prirodoslovnim predmetom, risanju zasluženo mesto dalo. Kakor k vsemu, je tudi k temu Avstrija prisiljena bila, in trebalo je potresa 48. leta, da premeni svoje gimnazije na že 40 let stari osnovi pruski. Ali pravi začetek važnosti in dobe posebnih realnih učilišč je francoski prevrat na koncu pretečenega stoletja, kder so se na temelju novih načel novi odnošaji društvenega življenja osnovali, kder je svet dosedajnega idealizovanja potisnjen očevidno na polje realnega življenja. Dalje se to da pripisati silnemu napredku in razvitku realnih znanosti: procveta je tehnologija in ž njo obrtnika in kupčija. Na temelju socijalnih načel je svoboda politična, na toti osnovi samostalnost narodov, in iz nje sledi velika ideja narodnosti. Ponosen na svojo narodno moč, hoče vsaki narod drugega prekosit; v sled tega ni zadovoljen samo z umno prevago, potrebuje še materijalne moči: vsaki narod tedaj hoče, da si povzdigne narodno gospodarstvo; k temu pa so realne šole, kder se za prihodnjega državljana v zgori navedenih realnih znanostih, kakor v naj bogatejših izviri narodnega gospodarstva podučevajo ne ovrgljivo potrebni pogoj.

Tirjajo tedaj in snovajo drugi in srečnejši narodi tako množino realnih šol, kder se mladež deloma neposredno za praktično življenje izobražuje, deloma za višje tehniška učilišča pripravlja; iz tega pa mora slediti, in prepriča nas vsakdanja skušnjava, da so narodi, zaostavši glede ovih zavodov, zaostali tudi v materijalnem stanju za drugimi narodi.

Ako pa pogledamo na zemljepisni, klimatični in prirodopisni položaj naše slovenske zemlje, boče vsaki se prepričal,

*) Zajekloster je ustanovil štajerski markgrof Ottokar leta 1151.